

Доброчесність та етика 9

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ
ЕТИКИ

ОСВІТА ЗАРАДИ СПРАВЕДЛИВОСТІ
СЕРІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ МОДУЛІВ

Доброчесність та етика

Модуль 9

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЕТИКИ

Цей модуль є ресурсом для лекторів.

Цей модуль, який розроблено в рамках ініціативи Управління ООН з протидії наркотикам та злочинності «Освіта заради справедливості» (Education for Justice – E4J), що є складовою Глобальної програми з впровадження Дохінської декларації, становить частину серії університетських модулів E4J із питань доброчесності та етики. До такої серії долучено також навчальний посібник. Повний комплект матеріалів E4J охоплює університетські модулі, які стосуються питань боротьби з корупцією, запобігання злочинності та кримінального правосуддя, кіберзлочинності, злочинів проти довкілля, вогнепальної зброї, організованої злочинності, торгівлі людьми та незаконного ввезення мігрантів, боротьби з тероризмом, а також доброчесності й етики.

Усі університетські модулі E4J містять пропозиції стосовно навчальних вправ, оцінювання студентів, змісту слайдів та інших інструментів навчання, які викладачі можуть адаптувати для застосування в конкретному середовищі й інтегрувати в наявні університетські курси та програми. Модуль передбачає схему тригодинного заняття, але його можна використовувати для проведення коротших або довших занять.

Усі університетські модулі E4J пов'язані з актуальними академічними дослідженнями та дискусіями і можуть містити інформацію, думки та висловлювання з різних джерел, включно з публікаціями в ЗМІ та висновками незалежних експертів. Посилання на зовнішні джерела були протестовані під час публікації. Втім, оскільки вебсайти третіх сторін можуть змінюватись, будемо вдячні, якщо ви повідомите нас про посилання, що не працюють, або такі, що спрямовують до неналежного змісту. Також будемо вдячні, якщо ви *повідомите* нас про публікації, посилання на які спрямовують на неофіційну версію публікації або вебсайт. Позаяк усі необхідні зусилля були докладені, щоб забезпечити точність перекладу змісту модуля, будь ласка, візьміть до уваги, що тільки оригінальна англійська версія модуля є погодженою. Тому, у випадку сумніву, будь ласка, звертайтеся до відповідної англійської версії.

Умови використання та застереження

© Організація Об'єднаних Націй, 2021р. Всі права захищено.

Використані позначення та представлені матеріали в цій публікації не означають та не мають наміру висловлення будь-якої думки з боку Секретаріату Організації Об'єднаних Націй стосовно юридичного статусу будь-якої країни, території, міста або місцевості чи їх органів влади, а також стосовно делімітації їх меж чи кордонів.

Ця публікація не проходила офіційне редагування.

Зміст

Вступ	2
Результати навчання.....	2
Ключові питання	3
Основні терміни: гендер і гендерна дискримінація.....	4
Форми гендерної дискримінації.....	6
Етика турботи (ЕоС – Ethics of Care) та фемінізм	11
Список літератури.....	16
Вправи	20
Вправа 1. Привілеї непомітні для тих, у кого вони є	21
Вправа 2. Рольова гра «Привілейована прогулянка».....	22
Вправа 3. Власне «я» проти інших	23
Вправа 4. «Тест на приховані асоціації між гендером і кар'єрою»	24
Вправа 5. Гендерна рівність в оголошеннях про роботу («гендерний декодер»).....	25
Вправа 6. Сексуальні домагання в інтернеті (#MoreThanMean – Більше, ніж образливо)	26
Вправа 7. Рольова гра: сексуальні домагання на робочому місці.....	27
Вправа 8. Висновки заняття – «Хвилинка роздумів».....	27
Пропонована структура заняття	28
Рекомендовані матеріали для читання.....	29
Матеріали для поглибленого вивчення	31
Оцінювання студентів.....	37
Додаткові навчальні інструменти	37
Рекомендації з розробки окремого курсу	40

Вступ

Цей модуль знайомить студентів із гендерними аспектами етики. Він спрямований на підвищення обізнаності студентів про те, як навіть приховані або несвідомі гендернозумовлені когнітивні викривлення й упередження заважають людям вести етичний спосіб життя. Модуль присвячений маргіналізації жінок за гендерною ознакою. Із цього не випливає, що чоловіки не можуть зазнавати дискримінації. Однак, як визнано в [Цілях сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй](#) (ЦСР), жінки у всьому світі в переважній більшості випадків зазнають кількох видів гендернозумовленої дискримінації та насильства. У модулі обговорюють різні форми гендернозумовленої дискримінації, від якої страждають жінки, і розглядають феміністські підходи, розроблені у відповідь на такі негативні тенденції. Модуль фокусується на реляційній феміністській етичній теорії, відомій як етика турботи (ЕоС – Ethics of Care), і демонструє, у який спосіб ця концепція може допомогти у виявленні та усуненні гендернозумовленої дискримінації. Хоча модуль присвячений маргіналізації жінок, багато з його ідей можна застосувати для розв'язання проблеми маргіналізації інших груп.

Модуль містить матеріали для викладачів. Він передбачає схему тригодинного заняття, але його можна використовувати для проведення коротших або довших занять чи розширити для застосування в межах повноцінного курсу (див.: Рекомендації із розробки окремого курсу).

Результати навчання

- Давати визначення таким термінам: гендер, гендернозумовлена дискримінація, інтерсекційність, теорія етики турботи.
- Розуміти способи, у які люди можуть зазнавати маргіналізації за гендерною ознакою, та усвідомлювати те, як гендер перетинається з іншими елементами впливу.
- Виявляти сексизм у повсякденному житті та розуміти індивідуальні й колективні способи боротьби з ним.
- Розуміти фемінізм та феміністську етику з огляду на їх історичний контекст.
- Застосовувати теорію етики турботи для розв'язання проблем і запобігання гендерній дискримінації.

- Демонструвати, що означає обстоювати моральну позицію протидії гендерній дискримінації у повсякденному житті.

Ключові питання

Усі люди народжуються вільними та рівними у своїй гідності та правах, як зазначено в [Загальній декларації прав людини](#), яку детально проаналізовано в [Модулі 2](#) із питань добročесності та етики (Етика та загальнолюдські цінності). Етична поведінка передбачає таке ставлення до людей, яке відповідатиме цьому твердженню, незалежно від їхнього гендеру. Однак свідомо й підсвідомо люди та суспільства допускали та терпимо ставилися до виключення й відмови в основних правах людини, називаючи тих, хто не належав до їхнього кола, «іншими». Ми створюємо групу «чужих», коли шукаємо та виявляємо відмінності, які відрізняють когось від «нас», незалежно від того, у чому такі відмінності кореняться – у шкірі, кольорі волосся та очей, зрості, вазі, гендері, сексуальній орієнтації, етнічній приналежності, релігії, віці, фізичних або розумових вадах, соціально-економічному статусі, освіті, місці проживання, правовому статусі, покликанні, мові та акценті. Ці суб'єктивні заборони можуть призвести до того, що ми та створені нашими зусиллями інститути позбавлять інших тих переваг, якими ми користуємося, і виправдають наші власні непомірні права.

Історично однією з найбільш поширених причин виключення був гендер. Відтак жінки та дівчата здебільшого зазнавали декількох видів гендернозумовленого насильства та дискримінації. З цього не випливає, що чоловіки та хлопці не можуть зазнавати дискримінації. А проте, оскільки чоловіки історично утверджували свою владу над жінками, структурні нерівності ставили жінок у невігідне становище з огляду на доступ до прав і можливостей. Саме це визнано в [Цілях сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй](#) (ЦСР), які спрямовані на досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат до 2030 року. Припинення гендерної дискримінації щодо жінок також є метою [Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок](#) (CEDAW), яку прийняла Організація Об'єднаних Націй 1979 року. Станом на червень 2018 року учасниками CEDAW були 189 держав.

Гендерна дискримінація щодо жінок посилюється маргіналізацією, із якою стикається багато жінок через їхній соціально-економічний статус, вік, етнічну приналежність або расу. Така реальність призвели до визначення жінок як «вразливих осіб». Як докладніше пояснено далі, теорія етики турботи (ЕоС) закликає всіх людей робити свідомі й емпатійні кроки та дії для поліпшення становища й захисту вразливих членів суспільства, у цьому

випадку – жінок. Модуль демонструє, як етика турботи може допомогти студентам вживати заходів у повсякденному житті задля виявлення гендерної дискримінації щодо жінок та боротьби з нею.

Для аналізу й розв'язання проблеми гендерної дискримінації можна використовувати кілька різних етичних теорій, включно з утилітаризмом, деонтологією та етикою чеснот, які обговорено в [Модулі 1](#) із питань добročесності та етики (Вступ і концептуальна основа). Проте в цьому модулі основну увагу звернено на теорію етики турботи, адже така теорія є важливим кроком у розвитку фемінізму в його довгій історії та вона виходить за межі помилкової дихотомії, згідно з якою деяка особа повинна відмовитися від своїх прав, аби якась інша отримала їх. Етика турботи також є впливовою теорією, яка дає нам поживу для роздумів про гендер і сексуальність. Обговорення етики турботи в межах модуля спонукає нас думати на більш трансформаційному рівні, розглядаючи такі концепції, як турбота, довіра й солідарність, а також ролі, які вони відіграють у поєднанні з такими концепціями, як справедливість, рівність та права особистості. Водночас лекторам рекомендовано розглянути й використати інші теорії та підходи, які могли б бути ефективними у справі мотивування студентів оскаржувати основні припущення та елементи впливу, що пов'язані з гендером, у їхньому місці перебування (як-от у країні, регіоні) або в громаді (скажімо, міській, районній, сільській).

Основні терміни: гендер і гендерна дискримінація

Перш ніж обговорювати гендерні аспекти етики, важливо розрізнити терміни «гендер» і «стать», які зазвичай помилково вживаються взаємозамінно. Стать визначають як «фізичні та біологічні характеристики, що відрізняють чоловіків і жінок» (ООН Жінки, 2017 р.), натомість поняття гендеру трактують у такий спосіб:

соціально визначені атрибути та можливості, пов'язані з приналежністю до чоловічої або жіночої статі та з відносинами між жінками та чоловіками, дівчатами й хлопцями, а також відносинами жінок та чоловіків між собою. Такі атрибути, можливості та відносини конструює суспільство, їх засвоюють у процесі соціалізації. Вони залежать від контексту й часу, а також схильні до змін. Гендер визначає те, чого очікують від жінки або чоловіка, що їм дозволяється та що цінується в жінці або чоловікові в певному контексті. У суспільствах здебільшого існують відмінності та спостерігається нерівність між чоловіками й жінками в контексті покладених на них обов'язків, здійснюваної діяльності, доступу до ресурсів і контролю над ними, а також з огляду на можливості щодо прийняття рішень. Гендер є частиною доволі широкого соціокультурного контексту. Інші

важливі критерії соціокультурного аналізу включають клас, расу, рівень бідності, етнічну групу й вік (ООН Жінки, 2001 р.).

Жінки з усіх куточків планети стикаються з дискримінацією та іншими проблемами за гендерною ознакою. Стаття 1 [CEDAW](#) пропонує таке визначення гендерної дискримінації:

будь-яке розрізнення, виключення або обмеження за ознакою статі, що мають результатом або спрямовані на ослаблення чи зведення нанівець визнання, користування або здійснення жінками... прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській або будь-якій іншій галузі.

Жінки стикаються з упередженим ставленням та когнітивними викривленнями в суспільстві, у своїх власних будинках і на роботі, такі прояви упередженого ставлення можуть набувати різних форм – починаючи із заниження оплати (відсутність паритету оплати праці) та гендерної сегрегації і завершуючи домаганнями й сексуальними посяганнями. Відтак гендерну рівність та розширення прав і можливостей жінок та дівчат було визначено як [Ціль 5](#) ЦСР, ухвалених Організацією Об'єднаних Націй 2015 року.

Насильство в сім'ї та домашнє насильство також були визнані фундаментальною проблемою в багатьох країнах світу. Таке ставлення до жінок є проявом гноблення, із яким вони стикаються через свою гендерну ідентичність. Наголошуючи на цьому, Айріс Маріон Янг (2009 р.) пояснює, що гендерна дискримінація посилюється п'ятьма типами гноблення, із якими стикається багато жінок: насильство, експлуатація, маргіналізація, безсилля й культурний імперіалізм (Янг, 2009 р.).

Відтак аби повністю зрозуміти, як гендер функціонує в суспільстві, необхідно усвідомити, як гендер взаємодіє з іншими елементами впливу, такими як раса, клас, етнічна приналежність, сексуальна орієнтація або вік. Ці аналітичні засади вперше представила та розвинула вчена-правознавиця Кімберлі Креншоу у своїй фундаментальній статті «Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color» (Встановлення меж: інтерсекційність, політика ідентичності та насильство щодо жінок неєвропеїдної раси) (1989 р.). Термін «інтерсекційність» використовують для опису врахування інших факторів, які впливають на гендерну дискримінацію та посилюють її наслідки, скажімо, такі як раса. Креншоу зацікавилася тим фактом, що активісти з рухів на захист прав жінок не завжди беруть до уваги питання раси, а проте, досвід, скажімо, дискримінації чорношкірої жінки може значно відрізнитися від досвіду білошкірої жінки. У Сполучених Штатах такий аспект легко проілюструвати, вказавши на

різницю в заробітній платні. Тимчасом як американські жінки заробляють менше, ніж американські чоловіки, афроамериканські та латиноамериканські жінки заробляють ще менше, ніж білі жінки (Темпл і Такер, 2017 р.). Сучасні феміністки, як-от Врушалі Патіл (2013 р.), вивчали способи, у які інтерсекційність впливає на транскордонні расові та культурні ієрархії. Використання терміна «інтерсекційність» допомагає нам візуалізувати те, як категорії раси, гендеру й класу переплітаються в житті певних людей, і дозволяє зрозуміти численні ланцюжки виключень і насильства, яких зазнають жінки (тобто жінки можуть зазнавати декількох систем гноблення, які стосуються не лише патріархату). Для докладного обговорення поняття інтерсекційності, включно з відповідними вправами під час заняття, див. [Модуль 5](#) (Етика, різноманітність і плюралізм).

Форми гендерної дискримінації

У подальших параграфах обговорюють поняття сексизму, прихованого сексизму, сексуальних домагань і сексуальних нападів, які є поширеними формами гендерної дискримінації щодо жінок.

Сексизм

Сексизм – це упередження чи дискримінація за ознакою статі, зокрема у формі дискримінації жінок ([Мерріам-Вебстер](#)). Цей термін також може означати несправедливе ставлення до людей за ознакою статі чи гендеру. Хоча походження цього терміна в тому вигляді, у якому його використовують у всьому світі, не зовсім зрозуміле, його пов'язують із «другою хвилею фемінізму», яка тривала від 1960-х до 1980-их років та, імовірно, була змодельована на основі концепції расизму (Масекесмей, 2014 р.). Сексизм заснований на ідеї, що жінки поступаються чоловікам, та існує задля пригнічення жінок у суспільстві.

Один зі способів прояву сексизму в країнах і культурах по всьому світу полягає в соціалізації гендерних норм. Скажімо, упродовж століть на Заході гендерні ролі передбачали, що жінок потрібно зображати як передусім турботливу, емоційну й фізично слабшу стать. Таким чином, жінок обмежили домашньою сферою життя, тоді як гендерні ролі зображували чоловіків як таких, які більш пристосовані до суспільного життя, для керівних посад, діяльності в бізнесі, політиці та в академічних колах. Дітей можна соціалізувати з раннього віку, аби переконати їх, що жінки та чоловіки мають різні та «правильні» гендерні ролі в суспільстві. Потім такі діти стають дорослими й можуть увічнити існування цих руйнівних та обмежувальних ролей у суспільстві. Прикладом такого процесу є різниця в іграшках, які пропонують у магазинах для хлопців і дівчат. У цьому [відео](#) показано, як думка про те, що дитина – хлопчик, спонукає дорослих одразу пропонувати такій дитині іграшкові машинки, фігурки солдатиків або будівельне

обладнання, коли ж вони знають, що мають справу з дитиною-дівчинкою, вони пропонують їй ляльки та кухонні набори. Як показано в цьому [відео](#), такі висловлювання, як «бігаєш, як дівчисько» або «шпурляєш, як дівчисько», привчають дівчат до думки про те, що вони фізично слабші за хлопчиків, до того ж такі фрази є образливими для дівчат. Важливо відзначити, що ці гендерні ролі обмежують усіх: дівчат вчать, що вони фізично слабші («бігаєш, як дівчисько»), а хлопців вчать, що вони емоційно слабші («хлопці не плачуть»). Такі погляди на гендерні ролі та соціалізація, яка підтримує їх існування, призвели до дискримінації жінок у суспільному житті, оскільки таку позицію часто розцінюють у параметрах недоречного знехтування відведеною їм гендерною роллю. По суті, той устрій, що лежить в основі дискримінації та насильства щодо жінок, посилюється за допомогою процесу засвоєння стереотипів та гендерних ролей. Варто підкреслити, що цей історичний процес не виключає жодного регіону світу; проте в деяких регіонах він спричиняє суворіші випадки насильства щодо жінок.

Сексизм може виникнути через соціалізовані уявлення про привілеї та права. «Привілей» в Оксфордському словнику англійської мови визначають як «особливе право, перевагу або імунітет, надані або доступні лише певній особі чи групі». «Право» визначають як «факт наявності права на що-небудь» і «впевненість у тому, що людина за своєю природою заслуговує привілеїв чи особливого ставлення».

Радикальна форма сексизму – мізогінія, або «жінконенависництво» (Масекесмей, 2017 р.). Наявність мізогінії в культурах і суспільствах часто призводить до високого рівня насильства щодо жінок і перетворення жінок у товар та їхньої об'єктивації. Структурні та культурні норми можуть породжувати мізогінію.

Хоча більшість форм сексизму й дискримінації негативно позначаються на жінках, чоловіки теж можуть постраждати. Згідно з [опитуванням](#), проведеним у п'яти країнах (Болгарія, Кіпр, Данія, Франція і Великобританія), велика кількість чоловіків зазнає гендернозумовленої дискримінації на робочому місці, зокрема в районах, де кількість жінок переважає над кількістю чоловіків, скажімо, у сфері медичних послуг (Eurofound, 2018 р., стор. 10). Однак жінки страждають від дискримінації на робочому місці, зокрема в секторі охорони здоров'я, через історичні структурні умови, які мають більш серйозні наслідки, ніж випадки дискримінації чоловіків.

Приховані упередження / прихований сексизм

Упередження та дискримінацію можна схарактеризувати як одну з форм міжгрупової упередженості. Згідно з Національною програмою судової освіти США, найбільш виразними формами гендерної упередженості є: «(i) стереотипне мислення про природу й ролі жінок та чоловіків; (ii) знецінення того, що сприймається як «жіноча праця»; (iii)

брак знань про соціальні й економічні реалії життя жінок та чоловіків»(Халілович та інші, 2017 р., стор. 29).

Упередженість часто може бути прихованою. «Приховану упередженість», яку іноді називають несвідомою упередженістю, визначає Браунштейн (2015 р.) у [Стенфордській філософській енциклопедії](#) як:

спеціальний термін, що стосується до певної міри несвідомих і достатньо автоматичних особливостей упередженого судження й соціальної поведінки. Тимчасом як психологи в галузі «прихованого соціального пізнання» вивчають «приховані ставлення» до споживчих товарів, самооцінки, їжі, алкоголю, політичних цінностей тощо, інші дивовижні й добре знані дослідження зосереджують свою увагу на прихованому ставленні до членів соціально стигматизованих груп, як-от афроамериканці, жінки та спільнота ЛГБТК [лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, квір].

Прихований сексизм, або «повсякденний сексизм», був висвітлений у рамках проекту, який заснувала Лора Бейтс 2012 року. Через її [вебсайт](#) понад 100 000 жінок і чоловіків поділилися своїм досвідом гендерного дисбалансу. У своїх [виступах](#) на TED Talk Лора наголошує на тих змінах у поведінці та політиці, що були викликані розголошенням цих особистих історій з усього світу. У Нігерії драматургиня Іфеома Фафунва звернула увагу на аналогічні проблеми у своїй п'єсі [«HEAR WORD! Naija Woman Talk True»](#) (ПОСЛУХАЙТЕ! Нігерійська жінка говорить правду), добірці монологів, заснованих на реальних історіях нігерійських жінок, які кидають виклик соціальним, культурним та політичним нормам. Прихована упередженість із погляду афроамериканки обговорювалася у [виступі](#) Мелані Фанчнесс на TED Talk 2014 року.

Прихований сексизм був уперше проаналізований у ході дослідження, проведеного під час «сліпих» прослуховувань симфонічного оркестру в Нью-Йорку в 1970-х і 1980-х роках. Результати свідчать, що сліпі прослуховування (із використанням екрана, аби приховати від журі особистість кандидатів) істотно збільшили шанси музиканток пройти відбір. Подальше пояснення такого явища здійснено в [цьому](#) Гарвардському звіті та проілюстровано в [цьому](#) відео.

В іншому дослідженні, присвяченому практиці наймання на роботу на факультеті природничих наук в університетах, працівників попросили розглянути кілька заяв на роботу. Заяви, які потрібно було розглянути, були ідентичні, за винятком гендерної визначеності імені заявника. Виявилось, що члени факультету природничих наук (як чоловіки, так і жінки) із більшою імовірністю оцінювали як більш кваліфікованих саме кандидатів-чоловіків, аніж кандидатів-жінок, та прагнули найняти більше чоловіків, ніж

жінок. Також виявилось, що кандидати-чоловіки отримували вищу стартову зарплатню порівняно з кандидатами-жінками і що роботодавці були готові вкладати більше коштів у розвиток кандидата-чоловіка, ніж кандидата-жінки (Мосс-Ракусін та інші, 2012 р.).

Згідно з іншими дослідженнями, під час співбесіди до жінок ставляться більш критично, аніж до їхніх колег-чоловіків, а також їх частіше перебивають (Йорке, 2017 р.). Прихована упередженість впливає не лише на рішення про наймання на роботу, а й на рівень заробітної платні людини, а також на обсяг внеску в постійний розвиток людини. Так само дослідження Іглі та Карау (2002 р.) свідчить, що жінкам важче стати лідерами та домогтися успіху на керівних посадах, адже уявна несумісність між жіночою гендерною роллю і керівною роллю призводить до двох форм упереджень:

- (a) менш сприятливе сприйняття жінок як потенційних виконавців керівних ролей порівняно з чоловіками;
- (b) менш сприятливе оцінювання поведінки, яка відповідає приписам щодо ролі лідера, коли до такої поведінки вдається жінка.

Ще одне цікаве дослідження присвячене гендерним формулюванням в оголошеннях про вакансії. Згідно з цим дослідженням, якщо оголошення про вакансію міститимуть в основному слова, пов'язані з чоловічими стереотипами (скажімо, «лідер», «конкурентоспроможний» і «домінантний»), вони менше цікавитимуть жінок, натомість оголошення про вакансії, які передусім використовуватимуть слова, пов'язані з жіночими стереотипами (наприклад, «підтримка», «розуміння» і «міжособистісний») будуть цікавішими для них. Таким чином, оголошення про вакансії з більш «чоловічими» формулюваннями підсилюють гендерну нерівність у професіях, у яких традиційно переважають чоловіки, і тим самим становлять «механізм підтримки нерівності інституційного рівня» (Гоше та інші, 2011 р.). Нарешті, у цьому цікавому [звіті](#) обговорюється, чому жінки рідше, аніж чоловіки, претендують на посаду, на якій вони не відповідають усім заявленим вимогам.

Сексуальні домагання й напади

Сексуальні домагання – це юридичний термін, що позначає небажану словесну або фізичну поведінку сексуального характеру (Британська енциклопедія, 2018 р.). Цей термін охоплює будь-яку сексуально мотивовану поведінку, яку особа, на яку звернено таку поведінку, вважає образливою. Жінки та дівчата можуть стати жертвами сексуальних домагань удома, на роботі, у школі та в суспільстві, а також в інших місцях. Прикладами таких домагань можна вважати небажані дотики, коментарі сексуального характеру, грубі або образливі коментарі про гендерну ідентичність чи гендерне самовираження, вкрадливі питання про такі аспекти особистого життя, як сексуальна історія або орієнтація

тощо. Хлопці також можуть стати жертвами сексуальних домагань, до того ж переслідувачами майже завжди є чоловіки. Таким чином, сексуальне насильство виникає з переваги чоловіків над тим, що вважається недооціненим, або над тим, над чим можна домінувати через тіло. Важливо підкреслити вплив цієї патріархальної влади, яка знаходить своє відбиття у всьому, що вважається недооціненим та ієрархізованим завдяки такій перевазі.

Один із прикладів публічних сексуальних домагань, що існують у багатьох культурах по всьому світу, – це «освістування». Деякі захищають таку поведінку, стверджуючи, що вона є частиною культури та не має на меті образити або зашкодити. У Франції, скажімо, запропонували закон, який криміналізує цю форму домагання й накладає штрафи на чоловіків, які освистують жінок. За словами Марлен Шьяппа, міністерки з питань гендерної рівності Франції, яка просуває цей закон, потрібно сподіватися, що закон присоромить чоловіків, які освистують жінок, і спричинить подальші зміни. Вона зауважила, що запланованому законодавству чинили опір і що чоловіки заявляли у відповідь на таку ініціативу, що освистування – це лише «французька культура» (Белл і Джонс, 2017 р.).

Сексуальні домагання трапляються не лише на вулиці, робочому місці або в іншому фізичному просторі, де можуть перебувати жінки, воно поширилося та квітне у віртуальному світі. Жінки зазнають переслідувань у соціальних мережах, а інтернет став широкою платформою для жорстокого поведження, об'єктивації та переслідування жінок. Попри всі переваги соціальних мереж, пов'язані із можливістю залучати та підтримувати однодумців, анонімність, яку забезпечують соціальні мережі, також створює додатковий простір для жорстокого поведження з жінками. Багато людей вважає, що власники соціальних мереж (Facebook, Twitter, Instagram тощо) повинні докладати більших зусиль для захисту вразливих осіб і вживати заходів проти тих, хто розпалює насилля, расизм і сексизм в інтернеті. Як проілюстровано в прикладі, наведеному у вправі 5 цього модуля, саме жінки, які перебувають у центрі уваги громадськості, а не чоловіки чи інші вразливі групи, особливо часто стають жертвами жорстокого поведження в інтернеті (також відомого як «тролінг») лише через те, що вони виконують свою роботу (у цьому випадку спортивна журналістика чи коментування спортивних подій).

Сексуальні напади або сексуальне зловживання – ще одна поширена проблема, із якою стикаються жінки в усьому світі (ООН Жінки, 2017 р.). Ця форма насильства й дискримінації щодо жінок за ознакою статі особливо поширена в університетських містечках. Дослідження в США довели, що кожна п'ята жінка в університетах США зазнає сексуальних нападів (Кребс та інші, 2016 р.), і такі дані були підтверджені в інших частинах Західного світу (АНРС – Рада з питань мистецтва і гуманітарних наук, 2017 р.). Сексуальні

напади – це прояв мізогіністських і сексистських суспільних норм, і сьогодні такі напади дуже широко розповсюджені по всьому світу.

Саме публічне викриття сексуальних зловживань і домагань на робочому місці перейшло на новий рівень поінформованості, коли відомі жінки підтримали кампанію #metoo (і я також), яку розпочала чорношкіра активістка Тарана Берк ще 2007 року, і закликали до дій через неналежне поводження колег-чоловіків із Голлівуду та зірок національних ЗМІ, заявляючи: «Час вийшов». Окрім того, наразі ведеться кілька великих розслідувань щодо звинувачень про сексуальне зловживання з боку авторитетних релігійних організацій, дитячих благодійних організацій, спортивних організацій та інших державних установ. Схоже, що ставлення суспільства змінюється, і вразливі люди відчують себе більш впевнено та комфортно, виступаючи проти зловживань і дискримінації із боку тих, хто посідає більш впливові позиції в суспільстві.

Однак жінки, як і раніше, стикаються з дискримінацією та іншими видами шкідливої поведінки через свою стать, та, як і раніше, вкрай важливо, щоб ми замислювалися над питанням, що ми можемо зробити для викорінення насильства щодо жінок та забезпечення того, аби жінки мали рівні права й владу в суспільстві. Ці питання лежать в основі фемінізму і феміністської етики.

Етика турботи (ЕоС – Ethics of Care) та фемінізм

У відповідь на гендернозумовлену дискримінацію сформувалися кілька рухів, теорій, ідеологій та ініціатив. До них входить фемінізм, який є «теорією політичної, економічної та соціальної рівності» гендерів ([Мерріам-Вебстер](#)). Жіночий Фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІФЕМ) (заснований 1976 року), Структура «ООН Жінки» (заснована 2010 року), Фонд розвитку африканських жінок (заснований 2001 року), Всекитайська федерація жінок (АСWF) (заснована 1949 року), Європейський феміністський форум (започаткований у квітні 2007 року) і Асоціація північноамериканських індіанок (заснована 1970 року) – це лише кілька прикладів програм та ініціатив, які зосереджені на правах та інтересах жінок.

Чандра Талпад Моханті писала в 1980-х, що білошкірі західні феміністки схильні замовчувати відмінності між жінками з різних частин країн Півдня. Вона розкритикувала їхнє ставлення до «жінок третього світу» як до «єдиного монолітного суб'єкта», підкресливши, що досвід гноблення неймовірно різноманітний і залежить від географії, історії та культури (Моханті, 1984 р.). Однак 2003 року вона переглянула свій аргумент і зауважила: «Критика та опір глобальному капіталізму, а також виявлення натуралізації його маскулінних і расистських цінностей починають формувати транснаціональну

феміністську практику» і що ці феміністичні спілки мають вирішальне значення (Моханті, 2003 р.).

У межах феміністських рухів мислителі та захисники розробили гендерноорієнтовані підходи до етики у вісімнадцятому та дев'ятнадцятому століттях. Хоча існує безліч гілок феміністської етики, які зосереджені на різних способах, за допомогою яких традиційні поняття етики могли б краще враховувати гендерні питання, основна загальна мета для всіх гілок полягає у «створенні гендерної етики, спрямованої на усунення або принаймні послаблення пригнічення будь-якої групи людей, з особливою увагою до жінок» (Тонг і Вільямс, 1998 р.). Одним із найбільш помітних підходів феміністської етики є підхід, який орієнтований на турботу і пов'язаний із теорією етики турботи. Цей підхід, як детальніше обговорюється нижче, закликає всіх людей робити свідомі та емпатійні кроки й дії для поліпшення становища та захисту вразливих членів суспільства, у цьому випадку – жінок.

Етика турботи історично склалася з феміністської традиції визнання та розуміння того, що ми можемо і повинні реагувати на маргіналізованих членів громади з турботою та емпатією. Як було пояснено вище, етика турботи була обрана з різних етичних теорій, які можна використовувати для розв'язання проблеми гендерної дискримінації, через її історичні зв'язки з фемінізмом і через те, що це теорія є впливовою та дає нам поживу для роздумів про гендер і сексуальність. ЕОС – це нормативна етична теорія, а отже, це теорія про те, що робить дії морально правильними або неправильними. Моральний імператив етики турботи виходить за межі наших юридичних обов'язків і спонукає нас діяти навіть тоді, коли це може бути незручно. Згідно з етикою турботи, моральні вчинки означають більше, ніж пасивну ідею «не нашкодь». Вчиняти правильно – значить діяти, аби зробити світ кращим для тих, хто став вразливим або іншим чином був виключений та/або маргіналізований.

[Інтернет-енциклопедія філософії](#) визначає етику турботи так:

Моральна теорія, відома як «етика турботи», передбачає, що фундаментальні елементи взаємовідносин і залежностей у людському житті мають моральне значення. Нормативно етика турботи спрямована на підтримку відносин шляхом контекстуалізації та сприяння добробуту осіб, які виявляють турботу, і осіб, які отримують турботу, у мережі соціальних зв'язків. «Турбота», яку найчастіше визначають як практику або чесноту, а не як теорію як таку, передбачає підтримку нашого світу і задоволення власних потреб та потреб інших. Вона ґрунтується на мотивації турбуватися про тих, хто є несамотійним та вразливим, і натхненна як спогадами про турботу до нас, так й ідеалізацією самого себе (Сандер-Штаудт, 2016 р.).

Етика турботи відрізняється від трьох основних західних етичних теорій, обговорюваних у [Модулі 1](#) із питань добročесності та етики (Вступ і концептуальна основа), таких як утилітаризм, деонтологія та етика чеснот. У той час як деонтологія та утилітаризм вимагають насамперед неупередженості, етика турботи фокусується на моральній важливості відносин із сім'ями та групами, а також на тому, як окремі особи або суспільства повинні реагувати на ситуацію чи людей, які вимагають турботи. Етика турботи відрізняється від етики чеснот, адже зосереджена на турботливих взаєминах, а не на чеснотах людей. У цьому сенсі етика турботи — це реляційна етика, структура, що охоплює багато незахідних етичних підходів, як-от китайську конфуціанську етику та африканську етику убунту. У цьому контексті цікаво відзначити, що убунту концептуалізує владу як таку, що впливає із нематеріальної сили, а не з матеріальних ресурсів, як-от багатство, зброя, фізична сила або природні ресурси (Тавернарo-Хайдарян, 2018 р.). Таким чином, владу розуміють як те, що відбувається між людьми, що зростає зі збільшенням своєї наповненості, а також вимірюється з погляду стійкості наших дій для суспільства. Ця ідея узгоджується з ідеєю про те, що розширення прав і можливостей жінок виходить за межі матеріальних аспектів.

Ключові характеристики основ етики турботи такі:

1. Важливо визнати й враховувати складність та варіативність ступенів залежності й взаємозалежності між людьми та установами з плином часу.
2. Людей, на яких наш вибір має значний вплив, необхідно брати до уваги під час прийняття рішень, і ставитися до них із турботою. Особливо вразливі особи заслуговують на особливу увагу, любов і турботу.
3. Замість того, аби покладатися на «загальний» чи «універсальний» підхід, необхідно приділяти увагу контекстним деталям ситуацій, аби захищати та просувати реальні конкретні інтереси залучених осіб.

Керол Гілліган вважається засновницею етики турботи. Новаторська робота Гілліган [«In a Different Voice»](#) (Іншим голосом) просувала позицію, згідно з якою жінки схильні наголошувати на емпатії та співчутті щодо понять моралі, заснованої на справедливості. Подальші феміністські дослідження виявляють, що ці переваги, найімовірніше, є результатом соціалізованих гендерних ролей, що, своєю чергою, відбивається в девальвації турботливого підходу і турботливих ролей на робочому місці та вдома.

У відповідь спеціаліст з етики Нел Ноддінгс обстоював думку про те, що здатність жінок до турботи — це людська сила, яка може й повинна навчати чоловіків та жінок та якої можна очікувати від тих й інших. Турбота — це соціальна відповідальність як чоловіків, так і жінок. На протипагу підходу «або-або», прийнятому Гілліган, яка розглядала мораль, засновану на турботі як альтернативу моралі, заснованої на справедливості, Ноддінгс

вважає, що такі цінності, як справедливість, рівність і особисті права, повинні працювати разом із такими цінностями, як турбота, довіра, взаємна повага та солідарність. Водночас Ноддінгс віддає перевагу турботі як кращому етичному підходу, «заснованому на сприйнятливості, спорідненості й чуйності» (Ноддінгс, 1984 р., стор. 2). Джоан Тронто (2005 р.) детальніше розробили питання етики турботи й виділила чотири етичні елементи: уважність, відповідальність, компетентність та чуйність. Тронто також описує ці елементи у своїй лекції під назвою [«The Challenges of Medical Care in a Caring Democracy»](#) (Проблеми медичного обслуговування в умовах турботливої демократії).

Моральний обов'язок турботи, що лежить в основі теорії етики турботи, можна протиставити правовому стандарту турботи, який не зобов'язує людину допомагати іншим (за межами вузького класу осіб, на яких покладено юридичний обов'язок). У багатьох правових системах закон може вимагати від людей утримуватися від шкідливих дій, але, як правило, немає юридичного зобов'язання активно допомагати іншим. У системах, де таке зобов'язання дійсно існує, воно часто виникає в екстремальних обставинах, скажімо, коли людині потрібен порятунок. Така суттєва різниця між юридичними та моральними зобов'язаннями показує, чому не можна покладатися виключно на закон під час визначення моральної відповідальності. Взаємозв'язок між законом і мораллю більш детально обговорено в [Модулі 12](#) (Доброчесність, етика й право).

Етика турботи обстоює моральне зобов'язання турбуватися про маргіналізовані верстви суспільства. У тих випадках, коли особа, яка виявляє турботу, є бенефіціаром системи, що створена на основі історичної та/або поточної нерівності та увічнює її, концепція етики турботи вимагає заклик до підвищеного обов'язку турбуватися про інших. Але навіть прихильники утилітаристської етики, як-от суперечливий філософ Пітер Сінгер, стверджують, що люди, які перебувають у позиції впливу чи обіймають владну посаду (як-от фінансове, освітнє або посадове становище), мають вищий моральний обов'язок турбуватися про тих, про кого вони можуть турбуватися і хто потребує їхньої допомоги, і внести зміни в системи та інститути, які увічнюють сексизм і нерівність. Для докладного обговорення утилітаризму див. [Модуль 1](#) (Вступ і концептуальна основа).

Однак перед обличчям такої великої потреби у світі виникає проблема: як визначити, із чого почати (і коли припинити) турботу, і не перевантажити себе настільки, що вичерпаються сили робити ще щось. Еколог Девід Судзукі так відповідає на це почуття безпорадності в інтерв'ю 2013 року:

У 1960-х і 1970-х роках ми часто говорили: «Думай глобально, дій локально», і з якого боку не глянь – це було цілковито неправильно, адже коли люди почали мислити глобально, у контексті таких проблем, як вимирання видів, зміна клімату

або закислення океану, це було так неосяжно, що люди почали говорити: «Ну, якого біса? На планеті понад 7 мільярдів людей. Яка різниця, що я роблю?» Це викликало почуття безпорадності.

Я вважаю, що ми повинні думати локально і діяти локально, аби мати надію на глобальний вплив. На мою думку, реальне відчуття того, що ми можемо щось зробити, з'являється тоді, коли ви берете участь на локальному рівні. Звичайно, ми завжди звертаємо увагу на колективний вплив громад по всьому світу. Але на рівні громади ми дійсно можемо бачити наслідки того, що ми робимо. Це дуже надихає.

Застосовуючи цю пропозицію до проблеми гендерної дискримінації, ми можемо почати діяти на місцевому рівні, застосовуючи підхід етики турботи в нашому власному житті в повсякденних ситуаціях, пов'язаних із гендерною нерівністю. Наприклад, ми можемо дорікати за сексистські зауваження або жарти. Ми можемо підтримати жертв сексуальних домагань або нападів та повірити їм. Ми можемо висловитися й підтримати колегу-жінку, розмову якої перервали або яку перекикували під час зустрічі, застосовуючи щось схоже до техніки [ампліфікації](#), до якої вдавалися працівниці Барака Обама, аби підтримати ідеї та коментарі інших жінок у кімнаті. У такий спосіб ми демонструємо турботу, іншим людям за межами нашого найближчого сімейного кола. Як підкреслила Ейлін Соубербі, ми постійно стикаємося з можливостями продемонструвати турботливу поведінку щодо незнайомих (інших), що вимагає різних рівнів реагування (1993 р., стор. 55–56).

Ще один спосіб взяти на себе відповідальність полягає в усуненні наших власних прихованих гендернозумовлених упереджень. Скажімо, коли ми стаємо свідками акту дискримінації щодо жінок, ми повинні запитати себе, чи може наша загальна практика заохочувати такі дискримінаційні дії. Ось так ми здатні зруйнувати й підважити наші власні привілеї та упередження. Прийняття тієї перспективи, яку пропагує етика турботи, може допомогти нам виявити та подолати ці упередження, підвищити нашу обізнаність про сексизм у всіх його формах і зрозуміти, як ми можемо змінити наше власне життя, аби стати більш інклюзивними та чуйними. Ці ідеї контекстуалізують і досліджують у наведених нижче вправах. Відзначено, що етика турботи вимагає, аби ми турбувалися про всі маргіналізовані верстви суспільства. Однак оскільки цей модуль присвячений гендерній дискримінації, він підкреслює моральне зобов'язання етики турботи забезпечувати турботу для жінок як класу людей, маргіналізованих за гендерною ознакою.

Список літератури

Австралійська комісія з прав людини (2017 р.). Change the course: national report on sexual assault and sexual harassment at Australian universities (Зміна курсу: національна доповідь про сексуальні напади й сексуальні домагання в австралійських університетах). Сідней, Австралія. Доступно за посиланням: <https://www.humanrights.gov.au/our-work/sex-discrimination/publications/change-course-national-report-sexual-assault-and-sexual>.

Белл, Мелісса і Бріоні Джонс (Bell, Melissa, and Bryony Jones) (2017 р.). Minister on catcalling law: some say 'It's French Culture. 'Minister on catcalling law: some say 'It's French Culture (Міністр про закон щодо освистування. Деякі кажуть: «Це французька культура»). *CNN*, 19 жовтня. Доступно за посиланням: <https://edition.cnn.com/2017/10/19/europe/harassment-law-france/index.html>.

Браунштейн, Майкл (Brownstein, Michael) (2015 р.). Implicit Bias (Приховане упередження). Стенфордська філософська енциклопедія (The Stanford Encyclopedia of Philosophy).

Брунелл, Лаура і Еліно́р Беркетт (Brunell, Laura, and Elinor Burkett) (2009 р.). Feminism (Фемінізм). Британська енциклопедія (Encyclopaedia Britannica), 22 січня.

Креншоу, Кімберлі (Crenshaw, Kimberle) (1991 р.). Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color (Встановлення меж: інтерсекційність, політика ідентичності та насильство щодо жінок неєвропеїдної раси). *Stanford Law Review*, т. 43, № 6, стор. 1241–1299.

Редактори Британської енциклопедії (2018 р.). Sexual Harassment (Сексуальне домагання). Британська енциклопедія (Encyclopaedia Britannica), 19 квітня.

Іглі, Еліс. Х. і Стивен Дж. Карау (Eagly, Alice. H. and Steven J. Karau) (2002 р.). Role congruity theory of prejudice toward female leaders (Теорія відповідності ролей у світлі упереджень щодо жінок-лідерів). *Psychological review*, т. 109, № 3, стор. 573–598. Доступно за посиланням: http://web.pdx.edu/~mev/pdf/Eagley_Karau.pdf.

Eurofound (2018 р.). *Discrimination against Men at Work: Experiences in Five Countries* (Дискримінація чоловіків на робочому місці: досвід п'яти країн). Люксембург: Publications Office of the European Union. Доступно за посиланням: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2018/discrimination-against-men-at-work-experiences-in-five-countries>.

Гоше, Даніель, Джастін П. Фрізен і Аарон С. Кей (Gaucher, Danielle, Justin P. Friesen and Aaron C. Kay) (2011 p.). Evidence that gendered wording in job advertisements exists and sustains gender inequality (Докази того, що гендерні формулювання існують в оголошеннях про вакансії і підтримують гендерну нерівність). *Journal of Personality and Social Psychology*, т. 101, № 1, стор. 109–28. Доступно за посиланням: https://www.researchgate.net/publication/50303045_Evidence_That_Gendered_Wording_in_Job_Advertisements_Exists_and_Sustains_Gender_Inequality

Халілович, Майда та інші (Halilovic, Majda, and others) (2017 p.). *Gender Bias and The Law: Legal Framework and Practice from Bosnia & Herzegovina and Beyond* (Гендерні упередження й право: правова база та практика в Боснії і Герцеговині та за їхніми межами). Сараєво: Atlantic Initiative.

Кребс, Крістофер та інші (Krebs, Christopher and others) (2016 p.). *Campus Climate Survey Validation Study Final Technical Report (Остаточний технічний звіт дослідження з валідації опитування щодо клімату в кампусі)*. Вашингтон, округ Колумбія: Bureau of Justice Statistics, U.S. Department of Justice (Бюро статистики юстиції, Міністерство юстиції США).

Масекесмей, Джина (Masequesmay, Gina) (2017 p.). Sexism (Сексизм). Британська енциклопедія (*Encyclopaedia Britannica*), 11 червня.

Моханті, Чандра Т. (Mohanty, Chandra T.) (1984 p.). Under Western Eyes: Feminist Scholarship and Colonial Discourses (Під наглядом Заходу: феміністська наука й колоніальні дискурси). *Boundary 2*, т. 12, № 3, стор. 333–358.

Моханті, Чандра Т. (Mohanty, Chandra T.) (2003 p.). ‘Under western eyes’ revisited: feminist solidarity through anticapitalist struggles (Новий погляд на роботу «Під наглядом Заходу»: феміністська солідарність через антикапіталістичну боротьбу). *Signs* т. 28, № 2, стор. 499–535. Доступно за посиланням: https://warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudents/pg/masters/modules/postcol_theory/mohanty_under_western_eyes_revisited.pdf.

Мосс-Ракусін, Корінн та інші (Moss-Racusin, Corinne and others) (2012 p.). Science faculty’s subtle gender biases favor male students (Неочевидні гендерні упередження на факультеті природничих наук на користь студентів чоловічої статі). *Proceedings of the National Academy of Sciences*, т. 109, стор. 16474–16479. Доступно за посиланням: <http://www.pnas.org/content/109/41/16474.full.pdf>.

Словник Мерріам-Вебстер (Merriam-Webster's Dictionary) (2018 р.). Definition of Feminism (Визначення фемінізму). Доступно за посиланням:

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/feminism?src=search-dict-hed>.

Словник Мерріам-Вебстер (Merriam-Webster's Dictionary) (2018 р.). Definition of Sexism (Визначення сексизму). Доступно за посиланням:

<https://www.merriam-webster.com/dictionary/sexism>.

Ноддінгс Нел. (Noddings Nel.) (1984 р.). *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education (Турбота: жіночий підхід до етики та морального виховання)*. Лос-Анджелес: University of California Press.

ОБСЕ (2018 р.). OSCE media freedom representative calls on governments to step up efforts to effectively combat harassment of women journalists (Представник ОБСЕ із питань свободи ЗМІ закликає уряди активізувати зусилля з ефективної боротьби проти переслідувань журналісток), 15 березня.

Оксфордський словник англійської мови (Oxford English Dictionary) (2018 р.). Definition of Entitlement (Визначення права). Доступно за посиланням:

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/entitlement>.

Оксфордський словник англійської мови (Oxford English Dictionary) (2018 р.). Definition of Privilege (Визначення привілею). Доступно за посиланням:

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/privilege>.

Патіл, Врушалі (Patil, Vrushali) (2013 р.). From patriarchy to intersectionality: a transnational feminist assessment of how far we've really come (Від патріархату до інтерсекційності: транснаціональна феміністська оцінка наших реальних досягнень). *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, т. 38, № 4, стор. 847–867. Доступно за посиланням: https://www.researchgate.net/profile/Vrushali_Patil6/publication/259713108_From_Patriarchy_to_Intersectionality_A_Transnational_Feminist_Assessment_of_How_Far_We've_Really_Come/links/5665acdf08ae192bbf925a5a.pdf.

Сандер-Штаудт, Морін (Sander-Staudt, Maureen) (2018 р.). Care Ethics (Етика турботи). Інтернет-енциклопедія філософії (The Internet Encyclopedia of Philosophy). Доступно за посиланням: <https://www.iep.utm.edu/care-eth/>.

Шалер, Джеффри А., ред. (Schaler, Jeffrey A.) (2009 р.). *Peter Singer Under Fire: the Moral Iconoclast Faces his Critics* (Пітер Сінгер під обстрілом: моральний іконоборець стикається зі своїми критиками). Перу, Іллінойс: Open Court Publishing.

Соуербі, Ейлін (Sowerby, Eileen) (1993 p.). *Nel Nodding's Caring: A Critical Analysis*, Master of Arts Thesis (Турбота Нела Ноддінгса: критичний аналіз, магістерська робота). Ванкувер: The University of British Columbia.

Судзукі, Девід (Suzuki, David) (2013 p.). Інтерв'ю для Мандали. Портленд, Орегон, травень.

Тавернаро-Хайдарян, Лейла (Tavernaro-Haidarian, Leyla) (2018 p.). Ubuntu and the communication-power nexus (Убунту та міцний зв'язок між комунікацією і владою). У книзі *The Palgrave Handbook of Media and Communication Research in Africa* (Довідник Пелгрейва з досліджень засобів масової інформації та комунікацій в Африці), Брюс Муцвайро (Bruce Mutsvairo), ред. Лондон: Palgrave McMillan.

Темпл, Бренді та Жасмін Такер (Temple, Brandie and Jasmine Tucker) (2017 p.). *Workplace justice: equal pay for black women* (Справедливість на робочому місці: рівна оплата для чорношкірих жінок). Вашингтон, округ Колумбія: National Women's Law Centre (Національний жіночий правовий центр).

Тонг, Розмарі та Ненсі Вільямс (Tong, Rosemarie, and Nancy Williams) (1998 p.). *Feminist ethics* (Феміністська етика). Стенфордська філософська енциклопедія (The Stanford Encyclopedia of Philosophy), 12 травня.

Тронто, Джоан (Tronto, Joan) (2005 p.). An ethic of care (Етика турботи). У книзі *Feminist theory: a philosophical anthology* (Феміністська теорія. Філософська антологія), Енн Е. Кадд і Робін О. Андреасен (Ann E. Cudd and Robin O. Andreasen), ред. Молден, Массачусетс: Blackwell Publishing.

Організація Об'єднаних Націй (1979 p.). *Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок*.

Організація Об'єднаних Націй (2017 p.). Progress of Sustainable Development Goal 5 in 2017 (Результати впровадження Цілі сталого розвитку 5 у 2017 році). Доступно за посиланням: <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg5>.

ООН Жінки (2001 p.). Concepts and definitions (Поняття і визначення). *Gender Mainstreaming: An Overview* (Гендерний мейнстрімінг. Загальний огляд) Доступно за посиланням: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>.

ООН Жінки (2017 p.). *Gender Equality Glossary* (Глосарій із гендерної рівності). Доступно за посиланням:

<https://trainingcentre.unwomen.org/mod/glossary/view.php?id=36&mode=letter&hook=S&sortkey=&sortorder=asc>.

ООН Жінки (2017 р.). Facts and Figures: Ending Violence Against Women (Факти й цифри: припинення насильства щодо жінок). Доступно за посиланням:

<http://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>.

Йорке, Гаррі (Yorke, Harry) (2017 р.). Women are given a tougher time in interviews than men, scientists find (Учені з'ясували, що жінкам на співбесіді важче, ніж чоловікам), *The Telegraph*, 3 липня. Доступно за посиланням:

<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/03/women-given-tougher-time-interviews-men-scientists-find/>.

Янг, Айріс Маріон (Young, Iris Marion) (2009 р.). Five faces of oppression (П'ять сторін гноблення). У книзі *Geographic Thought: A Praxis Perspective* (Географічна думка: погляд на практику), Джордж Л. Хендерсон і Марвін Уотерстоун (George L. Henderson and Marvin Waterstone), ред. Нью-Йорк: Routledge.

Вправи

У цьому розділі містяться пропозиції щодо навчальних вправ під час занять і перед ними, тоді як ті завдання для виконання після занять, які надано для оцінки розуміння модуля студентами, наведено в окремому розділі.

Вправи в цьому розділі найбільш доречні для тих груп студентів, у яких навчається до 25 осіб (ідеально було б 10–15 осіб) та в межах яких студентів можна легко розділити на невеликі підгрупи для обговорення окремих прикладів або виконання вправ, після чого представники таких груп зможуть надати відповідь усій групі. Хоча застосовувати подібну структуру із формування малих підгруп вдасться й у великих групах, які складаються з декількох сотень студентів, таке завдання є досить складним і лектор, можливо, вирішить адаптувати методи роботи в групах, аби забезпечити достатньо часу для групових обговорень, а також для надання відповіді всій групі. Найпростіший спосіб вирішити проблему обговорення в підгрупах у великій групі – запропонувати студентам обговорити питання з чотирма або п'ятьма іншими студентами, які сидять поруч. З огляду на обмеження в часі, не всі підгрупи зможуть надати свою відповідь по завершенню кожної вправи. Лекторові рекомендують довільно обирати ту чи іншу групу та водночас подбати про те, аби всі групи отримали можливість надати відповідь хоча б один раз під час

заняття. Якщо дозволяє час, лектор може організувати загальне обговорення після того, як кожна підгрупа надасть свою відповідь.

Усі вправи в цьому розділі підходять для студентів як бакалавріату, так і магістратури. Однак оскільки попередні знання й практичні навички студентів, пов'язані із цими питаннями, дуже різняться, рішення про доцільність виконання вправ мають ґрунтуватися на освітньому та соціальному контексті, який стосується студентів. Лекторові пропонують зв'язати кожну вправу з ключовими питаннями модуля.

Вправа 1. Привілеї непомітні для тих, у кого вони є

Покажіть студентам один із двох відеокліпів:

- У виступі на TED Talk 2016 року «Усвідомлення моїх привілеїв» («[Understanding My Privilege](#)») ректор університету Сьюзан Е. Боррего розмірковує про своє життя як емансипованої неповнолітньої особи та аналізує емоційно заряджений діалог, що стосується міжрасових відносин у Сполучених Штатах. Ця талановита оповідачка використовує свою переконливу історію від першої особи про «Привілеї білих» і «Життя чорних має значення», аби підкреслити відповідальність кожного з нас за здійснення змін.
- «Чому гендерна рівність корисна для всіх, включно з чоловіками» («[Why Gender Equality is Good for Everybody—Men Included](#)»), виступ доктора Майкла Кіммела на TED Talk 2015 року підкреслює, що «привілеї непомітні для тих, у кого вони є», адже ті люди, які мають права, вважають себе нейтральними.

Обговоріть із групою таке:

- Що ви відчуваєте після перегляду виступу на TED Talk?
- Чи можете ви обміркувати, як сексизм та/або расизм впливає на ваше життя як особистості?
- Як ви можете пов'язати ідеї Боррего та/або Кіммела з етикою турботи?

Рекомендації для лектора

Залежно від розміру групи та наявних технологій, групу можна розділити на дві підгрупи, щоб кожна з них переглянула один із кліпів.

Із метою заощадити час лектор може попросити студентів подивитися відео перед початком заняття.

Вправу також можна доповнити заходом, заснованим на записці Пеггі Макінтош «Привілей білих: розпакування рюкзака-невидимки» ([White Privilege: Unpacking the Invisible Knapsack](#)). Цей захід, описаний у записці, зосереджується на расових привілеях, але його можна адаптувати до інших типів привілеїв, включно з гендернозумовленими. Лектори також можуть просто запропонувати студентам розпакувати те, що сховане в їхньому власному «рюкзаку привілеїв», і показати студентам виступ Макінтош на TEDx Talk 2012 року [«Як вивчення систем привілеїв може зміцнити співчуття»](#) («How Studying Privilege Systems Can Strengthen Compassion»).

Вправа 2. Рольова гра «Привілейована прогулянка»

З метою допомогти студентам ретельно зрозуміти ідею привілеїв і розповісти їм про наявність у них власних привілеїв лектори можуть попросити студентів здійснити «привілейовану прогулянку», показану в [цьому](#) короткому 4-хвилинному відеокліпі. Аби уникнути дискомфорту й збентеження студентів, рекомендується використовувати метод рольової гри та призначати студентам фейкові особистості (наприклад, юрист-чоловік, жінка-поліцейський). Приклади тверджень для вправи легко знайти в інтернеті (див., скажімо, [тут](#) і [тут](#)). Навчальний центр «ООН Жінки» у своєму [Збірнику передових практик у навчанні з питань гендерної рівності](#) (на стор. 64) називає цю вправу «Патріархат і прогулянка влади» (“Patriarchy and the Power Walk”) і надає такі рекомендації:

- Кожен студент «стає на місце» іншої людини, наприклад матері-одиначки, сліпого чоловіка тощо.
- Твердження зачитують уголос. Якщо вони застосовні до певної людини, то студент робить крок уперед. Якщо ні, студент не рухається.
- Зрештою, учасники наочно розуміють, скільки влади, доступу до ресурсів і можливостей мають одні люди в суспільстві порівняно з іншими.
- Ґрунтуючись на таких висновках, студенти обговорюють, як влада й привілеї співвідносяться із гендером людини, його соціально-економічним становищем, етнічною приналежністю та іншими наскрізними проблемами. Потім варто провести обговорення «патріархального парадокса», тобто того, як чоловіки також зазнають негативного впливу через системи патріархату.

Твердження, запропоновані структурою «ООН Жінки» для цієї вправи, включають такі:

- У мене є доступ до газет, і я можу їх регулярно читати
- Я їм не менше ніж двічі на день, вживаючи поживну їжу
- Я отримаю юридичне представництво в разі арешту
- Я був би впевнений, якби мені довелося звертатися безпосередньо до судді

- Мені не загрожує небезпека зазнати сексуальних домагань або насильства
- У мене є постійний дохід або засоби для існування
- Я можу говорити під час зустрічей моєї великої родини
- До мене не ставитимуться жорстоко або грубо в разі арешту
- Я можу дозволити собі належне медичне обслуговування й мати доступ до нього
- Я можу відкрито ставити запитання щодо прозорості витрачання громадських коштів
- Я можу назвати деякі закони своєї країни
- Кому-небудь одразу повідомлять про мій арешт
- У мене залишилися гроші наприкінці тижня, які я можу витратити на себе
- Я можу подорожувати куди завгодно без сторонньої допомоги або чийогось дозволу
- Я не відчуваю загрози на робочому місці через будь-які проблем із моєю ідентичністю
- Я не відчуваю себе соціально незручно в більшості ситуацій, якщо хочу висловити свою думку
- Я можу без страху робити вдома те, що мені подобається

«ООН Жінки» пропонують такі особистості: юрист-чоловік із приватної фірми, 10-річний вуличний хлопчик, бабуся, яка піклується про сиріт, безробітна мати-одиначка, комірник, жінка-поліцейський, сліпий чоловік похилого віку, шкільний учитель, членкиня парламенту, мігранти з-поміж етнічних меншин, грамотний заводський робітник-чоловік тощо. Ці запропоновані особистості та твердження були використані «ООН Жінки» у їхньому курсі з гендерного мейнстримінгу (Бангкок, жовтень 2017 року).

Рекомендації для лектора

Якщо провести цей захід складно через брак часу й місця, лектори можуть показати студентам кліп. Сінгапурську версію кліпу можна переглянути [тут](#). Зверніть увагу, що ця вправа спричинить дискусію, яка виходитиме за рамки питань гендеру.

Вправа 3. Власне «я» проти інших

Подивіться виступ на TED Talk [«Розбудова мережі задля загального блага»](#) («Wiring a Web for Global Good»), у якому колишній прем'єр-міністр Великобританії Гордон Браун обговорює, як технології можуть допомогти нам у розв'язанні серйозних проблем бідності та зміни клімату, безпеки й тероризму, а також прав людини й розвитку.

Попросіть студентів обговорити питання підходу етики турботи до необхідності збалансувати потреби вразливих інших з вимогою забезпечувати себе й своїх утриманців.

Рекомендації для лектора

Під час виконання цієї вправи лектор може опертися на цитату Девіда Судзуки, наведену в розділі «Ключові питання» цього модуля, і на подальше обговорення.

Подібні теми аналізує Тіффані Яна у своєму виступі на TED Talk 2014 року [«Сила привілеїв»](#) («The Power of Privilege»). Яна обговорює трансатлантичні ініціативи з організаційного розвитку, маркетингу та роботи з громадськістю, сфокусовані на питаннях раси та демократії.

Вправа 4. «Тест на приховані асоціації між гендером і кар'єрою»

У цій вправі студенти виконують [Гарвардський тест на приховані асоціації \(IAT – Harvard Implicit Associations Test\)](#), який дає можливість вивчити приховані упередження щодо низки тем.

Попросіть студентів пройти «Тест на приховані асоціації між гендером і кар'єрою» («Gender-Career Implicit Associate Test»), доступний на гарвардському [вебсайті](#) IAT. За ідеальних обставин студентам слід пройти тест індивідуально.

Після того як студенти завершать виконувати свій тест (приблизно десять хвилин), їм варто переглянути загальну статистику, яку подано в кінці тесту та яка складена на основі результатів усіх учасників з усього світу. Цей IAT часто виявляє відносний зв'язок між «сім'єю» і «жінками», а також між «кар'єрою» і «чоловіками».

Запропонуйте студентам поділитися своїми результатами з групою і порівняйте ці результати із загальними. Потім вони можуть обговорити такі питання:

- a) Чи були ви здивовані своїми результатами? Чому так або чому ні?
- b) Що ви дізналися зі своїх результатів?
- c) Чи відчували ви певний виклик у процесі вивідування вашої прихованої упередженості?
- d) Як це пов'язано з етикою турботи?

Рекомендації для лектора

Довідкову інформацію про гарвардський ІАТ можна знайти [тут](#). ІАТ є частиною більшого проєкту «Implicit», описаного [тут](#). У рамках тесту студента просять (за бажанням) повідомити про своє ставлення до предмета тесту або про свої переконання щодо теми тесту й надати певну загальну інформацію про себе. На сайті вказано, що: «дані, із якими діляться на цьому сайті учасники, захищені шифруванням SSL, і жодної особистої інформації не збирають. ІР-адреси фіксуються стандартно, але вони цілковито конфіденційні». Якщо студенти вказують на те, що вони не готові зіткнутися з інтерпретаціями, які їм можуть здатися неприємними, таким студентам не варто розпочинати тест. Лектори на власний розсуд можуть обговорити наслідки в приватному порядку, якщо студенти вказують на те, що не хочуть, щоб їхнім поглядам кидали виклик в університетському середовищі.

Як альтернатива, лектори можуть попросити студентів розгадати таку загадку. Батько і його син потрапили в автомобільну аварію. Батько вмирає на місці, а сина доправляють у лікарню. У лікарні хірург дивиться на хлопчика й каже: «Я не можу оперувати цього хлопчика, він мій син». Як це може бути? Ця загадка обговорюється [тут](#) і [тут](#).

Вправа 5. Гендерна рівність в оголошеннях про роботу («гендерний декодер»)

Попросіть студентів знайти оголошення про вакансії на посаду, яка їх зацікавить. Запропонуйте їм використати інструмент «Гендерний декодер для оголошень про вакансії» (доступний [тут](#)), аби перевірити формулювання обраного оголошення. Попросіть їх відповісти на такі питання:

1. Подумайте, як цей інструмент й етика турботи спонукають вас переписати оголошення, щоб воно стало більш нейтральним із гендерного погляду. Які слова ви змінили?
2. Чи є в декодері слова (використані в первісному дослідженні), які ви б поставили під сумнів або яких, на вашу думку, бракує? Поясніть, чому це так.
3. Поміркуйте над тим, що ви дізналися про своє упереджене використання мови.

Проведіть обговорення в групі, спираючись на відповіді студентів. У разі обмеженого часу лектори можуть попросити студентів представити свої письмові відповіді, прикріпивши до них оголошення про вакансії із відмітками.

Рекомендації для лектора

Одна з ключових ініціатив, які використовують організації, полягає в тому, аби переглянути та змінити свої методи найму з метою зробити їх більш відкритими й гнучкими, а також подбати про те, аби мова таких оголошень відповідала такій політиці. З цією метою розроблено інструмент «[Гендерний декодер для оголошень про вакансії](#)». Оголошення про вакансії та опис посад можна вставити в гендерний декодер, і він надасть рекомендації щодо використовуваної мови, тобто про те, чи є формулювання чоловічо/жіночозорієнтованими або гендернонейтральними.

У якості альтернативи, лектори можуть провести вправу, у якій студенти перетворюють сексистські або дискримінаційні фрази на інклюзивну мову, засновану на засадах гендерної етики. [Цей ресурс](#) школи Гамільтона може бути корисний з огляду на таку мету. Ресурс так само допоможе продемонструвати поширеність сексистських висловлювань, вказуючи на ступінь, у який вони стали нормою та використовуються в повсякденних контекстах; ними послуговуються так часто, що ми просто не помічаємо підступних наслідків цього виду дискримінації.

Вправа 6. Сексуальні домагання в інтернеті (#MoreThanMean – Більше, ніж образливо)

На впливові переслідувань на жінок-журналістів [наголосив](#) Арлем Дезір, Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ (2018 р.):

Переслідування жінок-журналістів в інтернеті впливає на широкий загал. Воно впливає на типи голосів, які ми чуємо, історії, які ми читаємо, і зрештою на свободу і якість суспільства, у якому ми живемо. Не існує такої речі, як свобода вираження поглядів, якщо такий привілей надають одним, вилучаючи інших. Свобода може бути лише інклюзивною. Для всіх.

Покажіть студентам [цей](#) короткий відеоролик про домагання до жінок в інтернеті. Попросіть студентів об'єднатися в невеликі підгрупи та обговорити, як сексизм на робочому місці та сексизм загалом проявляються в онлайн-форумах. Вони можуть зосередитися на таких питаннях:

- а) Які механізми можуть/повинні впровадити власники соціальних мереж, законодавці, правоохоронні органи та/або користувачі для запобігання жорсткому поводженню з жінками в інтернеті та/або регулювання такого поводження?

- b) Як би ви відреагували на сценарії в кліпі у світлі етики турботи?

Рекомендації для лектора

Якщо буде час, лектор після обговорення в невеликих підгрупах може попросити студентів обговорити їхні пропозиції з усією групою й провести мозковий штурм щодо можливих подальших заходів із підтримки жінок у тих випадках, коли вони стикаються із сексуальними домаганнями в громадських місцях у будь-якій формі, як-от «освістування», сексуальні напади тощо.

Вправа 7. Рольова гра: сексуальні домагання на робочому місці

Лектори, які впевнено проводять вправи із рольовими іграми, можуть попросити студентів написати свої власні сценарії про організаційні культури, із якими вони знайомі, і розіграти ролі, зазначені в сценарії.

У процесі підготовки студенти повинні подивитися таке:

- a) дослідниця-феміністка Кетрін Маккіннон демонструє [тут](#), як генеральні директори повинні говорити про сексуальні домагання.
- b) [промова](#) генерал-полковника Девіда Моррісона, командувача австралійською армією, у якій використана цитата: «стандарт, проти якого ви не виступаєте, – це стандарт, який ви приймаєте». Розшифровку промови Моррісона [тут](#) пояснює Кем Барбер.

Рекомендації для лектора

Альтернативою рольовій грі є надання завдання із проханням до студентів скласти план уроку, у якому розповідатиметься про поняття сексуального домагання і про те, як обрана «організація» відреагує на оприлюднене звинувачення.

Вправа 8. Висновки заняття – «Хвилинка роздумів»

За кілька хвилин до завершення заняття попросіть студентів записати відповіді на два простих питання:

- a)** Що було найважливішим із того, про що ви довідалися сьогодні?
- b)** Яке питання у вас залишилось?

На закінчення заняття попросіть студентів коротко представити свої відповіді.

Рекомендації для лектора

Якщо через обмаль часу неможливо провести такого обговорення, лектори можуть попросити студентів передати свої відповіді на виході з кабінету, анонімно або вказавши своє ім'я у верхній частині аркуша.

Пропонована структура заняття

У цьому розділі містяться рекомендації щодо послідовності й часу проведення навчання, які розраховано для досягнення результатів навчання під час тригодинного заняття. Лектор може вирішити не використовувати наведених нижче сегментів або скоротити деякі з них, щоб приділити більше часу іншим елементам, включно з вступною частиною, вправами на знайомство, висновками або короткими перервами. Структура також може бути адаптована для проведення коротших або довших, з огляду на те, що тривалість занять неоднакова в різних країнах.

Було б ідеально, коли б всі студенти змогли поміркувати та поділитися своїм досвідом, на кожну вправу варто витратити до години, а лектор може вирішити провести лише одну або дві вправи, описані в модулі.

Вступ (15 хв)

- Ознайомте з відповідними термінами та надайте загальну інформацію про історичний контекст етики турботи. Використовуйте матеріали таких авторів: Гіллган, Ноддінгс, Тронто.

Етика турботи (25 хв)

- Обговоріть етику турботи та моральний обов'язок турбуватися (включно з вищим обов'язком Сінгера).

Гендерна дискримінація (40 хв)

- Обговоріть гендерну дискримінацію, зокрема сексизм, і виконайте вправу 1 (Привілеї непомітні для тих, у кого вони є) або вправу 2 (Рольова гра «Привілейована прогулянка»).

Зважування власних потреб та потреб інших (30 хв)

- Обговоріть способи збалансувати турботу про інших із забезпеченням самих себе і своїх утриманців, посилаючись на цитату Судзукі та виконуючи вправу 3 («Власне «я» проти інших» із виступом Брауна на TED Talk).

Прихована гендерна упередженість (30 хв)

- Виконайте вправу 4 (Тест на приховані асоціації між гендером і кар'єрою) або вправу 5 (Гендерний декодер) та обговоріть приховані гендерні упередження.

Сексуальні домагання в інтернеті та на робочому місці (30 хв)

- Виконайте вправу 6 (Сексуальні домагання в інтернеті) або вправу 7 (Рольова гра: сексуальні домагання на робочому місці).

Висновки (10 хв)

- Завершіть заняття вправою 8 (Хвилинка роздумів) і обговоренням основних аспектів заняття.

Рекомендовані матеріали для читання

У цьому розділі представлено перелік матеріалів із відкритим доступом (у більшості випадків), які лектор може запропонувати студентам для ознайомлення перед відвідуванням заняття з цього модуля.

Креншоу, Кімберлі (Crenshaw, Kimberle) (1991 р.). Mapping the margins: intersectionality, identity politics, and violence against women of color (Встановлення меж: інтерсекційність, політика ідентичності та насильство щодо жінок неєвропеїдної раси). *Stanford Law Review*, т. 43, № 6, стор. 1241–1299. Доступно за посиланням: <http://multipleidentitieslgbtq.wiki.westga.edu/file/view/crenshaw1991.pdf>.

Гоше, Даніель, Джастін П. Фрізен і Аарон С. Кей (Gaucher, Danielle, Justin P. Friesen and Aaron C. Kay) (2011 р.). Evidence that gendered wording in job advertisements exists and sustains gender inequality (Докази того, що гендерні формулювання існують в оголошеннях про вакансії і підтримують гендерну нерівність). *Journal of Personality and Social Psychology*, т. 101, № 1, стор. 109–28. Доступно за посиланням: https://www.researchgate.net/publication/50303045_Evidence_That_Gendered_Wording_in_Job_Advertisements_Exists_and_Sustains_Gender_Inequality.

Гілліган Керол (Gilligan Carol) (1982 р.). *In a Different Voice* (Іншим голосом). Кембридж: Harvard University Press. *Див. зокрема стор. 24–39. Доступно за посиланням: https://www.researchgate.net/publication/275714106_In_A_Different_Voice_Psychological_Theory_and_Women's_Development.

Моханті, Чандра Т. (Mohanty, Chandra T.) (2003 р.). 'Under western eyes' revisited: feminist solidarity through anticapitalist struggles (Новий погляд на роботу «Під наглядом Заходу»: феміністська солідарність через антикапіталістичну боротьбу). *Signs* т. 28, № 2, стор. 499–535. Доступно за посиланням: https://warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudents/pg/masters/modules/postcol_theory/mohanty_under_western_eyes_revisted.pdf.

Національний жіночий правовий центр (2017 р.). *Equal Pay for Black Women* (Рівна оплата для чорношкірих жінок). Доступно за посиланням: <https://nwlc-ciw49tixgw5lbab.stackpathdns.com/wp-content/uploads/2017/07/Equal-Pay-for-Black-Women.pdf>.

Ноддінгс Нел. (Noddings Nel.) (1984 р.). *Caring: A Feminine Approach to Ethics and Moral Education* (Турбота: жіночий підхід до етики та морального виховання). Лос-Анджелес: University of California Press.

Патіл, Врушالی (Patil, Vrushali) (2013 р.). From patriarchy to intersectionality: a transnational feminist assessment of how far we've really come (Від патріархату до інтерсекційності: транснаціональна феміністська оцінка наших реальних досягнень). *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, т. 38, № 4, стор. 847–867. Доступно за посиланням: https://www.researchgate.net/profile/Vrushali_Patil6/publication/259713108_From_Patriarchy_to_Intersectionality_A_Transnational_Feminist_Assessment_of_How_Far_We've_Really_Come/links/5665acdf08ae192bbf925a5a.pdf.

Сандер-Штаудт, Морін (Sander-Staudt, Maureen) (2018 р.). Care Ethics (Етика турботи). Інтернет-енциклопедія філософії (The Internet Encyclopaedia of Philosophy). Доступно за посиланням: <https://www.iep.utm.edu/care-eth/>.

Тронто, Джоан (Tronto, Joan) (2005 p.). An ethic of care (Етика турботи). У книзі *Feminist theory: a philosophical anthology* (Феміністська теорія. Філософська антологія), Енн Е. Кадд і Робін О. Андреасен (Ann E. Cudd and Robin O. Andreasen), ред. Молден, Массачусетс: Blackwell Publishing.

Тронто, Джоан С. (Tronto, Joan C.) (2010 p.). Creating caring institutions: politics, plurality, and purpose (Створення інститутів турботи: політика, плюралізм і мета). *Ethics and Social Welfare*, т. 4, стор. 158–71.

ООН Жінки (2017 p.). *Facts and Figures: Ending Violence Against Women* (Факти й цифри: припинення насильства щодо жінок). Доступно за посиланням:

<http://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>.

Матеріали для поглибленого Вивчення

Матеріали, подані нижче, рекомендовано для читання студентам, зацікавленим у більш докладному вивченні тем цього модуля, а також лекторам, які викладають цей модуль.

Абрамс, Еллісон (Abrams, Allison) (2017 p.). Gender-based interruption and the Supreme Court (Гендернозумовлені перешкоди та Верховний Суд). *Psychology Today*, 1 травня. Доступно за посиланням: <https://www.psychologytoday.com/us/blog/nurturing-self-compassion/201705/gender-based-interruption-and-the-supreme-court>.

Бейтс, Лора (Bates, Laura) (2014 p.). *Everyday Sexism: The Project that Inspired a Worldwide Movement* (Повсякденний сексизм: проєкт, який надихнув всесвітній рух). Нью-Йорк: St Martin's Press.

Белл, Лінда А. і Девід Блюменфельд (Bell, Linda A., and David Blumenfeld), ред. (1995 p.). *Overcoming Racism and Sexism* (Подолання расизму й сексизму). Rowman & Littlefield. *Ця збірка есе, яку підготували науковці, що є представниками найрізноманітніших філософських доктрин та етнічних походжень, досліджує як практичні, так і теоретичні аспекти расизму та сексизму, вивчаючи зв'язок і відмінності між ними.

Браммерц, Серж і Мішель Джарвіс (Brammertz, Serge and Michelle Jarvis), ред. (2016 р.). *Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence* (Переслідування за сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом). Оксфорд: Oxford University Press. *Основна частина книги має технічний характер і спрямована на те, щоб допомогти органам прокуратури та прокурорам розробити більш досконалі технічні стратегії для розв'язання проблеми сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, у рамках міжнародного кримінального права. Докладний додаток до книги викладає фактичні висновки у справах, які розглядав Трибунал та які стосувалися сексуального насильства під час конфліктів у колишній Югославії, і може допомогти в підготовці матеріалів для практичних прикладів.

Кемпбелл, Кірстен (Campbell, Kirsten) (2007 р.). The gender of transitional justice: law, sexual violence and the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (Гендер під час здійснення правосуддя в перехідний період: право, сексуальне насильство і Міжнародний трибунал для колишньої Югославії). *The International Journal of Transitional Justice*, т. 1, № 3, стор. 411–432. Доступно за посиланням: http://www.peacewomen.org/sites/default/files/reconpb_campbell_gender_of_transitional_justice_2007_0.pdf.

Іглі, Еліс. Х. і Стівен Дж. Караяу (Eagly, Alice. H. and Steven J. Karau) (2002 р.). Role congruity theory of prejudice toward female leaders (Теорія відповідності ролей у світлі упереджень щодо жінок-лідерів). *Psychological review*, т. 109, № 3, стор. 573–598. Доступно за посиланням: http://web.pdx.edu/~mev/pdf/Eagley_Karau.pdf.

Федерічі, Сільвія (Federici, Silvia) (2009 р.). *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation* (Каліббан і відьма: жінки, тіло і первісне нагромадження). Бруклін: Бруклін, Нью-Йорк: Autonomedia. Доступно за посиланням: <https://libcom.org/files/Caliban%20and%20the%20Witch.pdf>. *У цій книзі викладено історію жінок у період переходу до капіталізму. Просуваючись від селянських заколотів пізнього середньовіччя до полювання на відьом і появи механічної філософії, Федерічі досліджує капіталістичну раціоналізацію суспільного відтворення.

Фотакі, Маріанна та Аджнеш Прасад (Fotaki, Marianna and Ajnesh Prasad) (2015 р.). Questioning neoliberal capitalism and economic inequality in business schools (Розгляд питань неоліберального капіталізму та економічної нерівності в бізнес-школах). *Academy of Management Learning & Education*, т. 14, № 4, стор. 1–20. * Бізнес-школи не змогли розв'язати проблем, пов'язаних із причинами та наслідками зростання економічної нерівності між найбагатшими й найбіднішими.

Гарсія Бордо, В. (Garcia Bordeaux, V.) (2017 р.). How media sexism demeans women and fuels abuse by men like Weinstein (Як сексизм у ЗМІ принижує жінок і сприяє насильству з боку таких чоловіків, як Вайнштейн). *Chicago Tribune*, 17 жовтня. Доступно за посиланням: <http://www.chicagotribune.com/sns-how-media-sexism-demeans-women-and-fuels-abuse-by-men-like-weinstein-85789-20171017-story.html>.

Гілліган Керол (Gilligan Carol) (1987 р.). Moral orientation and moral development (Моральна орієнтація і моральний розвиток). У книзі *Women and Moral Theory* (Жінки та моральна теорія), Єва Федер Кіттей і Дайана Т. Мейерс, ред. Тотова, штат Нью-Джерсі: Rowman & Littlefield. *Гілліган гадає, що соціалізовані гендерні ролі означають, що жінки схильні наголошувати на емпатії та співчутті, натомість чоловіки віддають перевагу моралі, заснованій на концепціях справедливості.

Хелд, Вірджинія (Held, Virginia) (2006 р.). *The Ethics of Care: Personal, Political, and Global* (Етика турботи: особиста, політична та глобальна). Оксфорд: Oxford University Press. *Хелд досліджує, що мають на увазі під «турботою» і хто така турботлива людина. Хелд демонструє, що міркування, які виходять за рамки ринкових стосунків, повинні мати пріоритет у соціальних питаннях та глобальних проблемах, включно із зусиллями з розвитку міжнародної цивілізованості.

Джек, Франсуа та інші (Jaекк, Francois and others) (без дати). «The Good Samaritan Law Across Europe» (Закон доброго самаритянина в Європі). Правова мережа «DAN». Доступно за посиланням: https://www.daneurope.org/c/document_library/get_file?uuid=c09228f3-a745-480b-9549-d9fc8bbbd535&groupId=10103. *Описує юридичний, а не моральний обов'язок турбуватися.

Лендсбаум, Клер (Landsbaum, Claire) (2016 р.). Obama's female staffers came up with a genius strategy to make sure their voices were heard (Працівниці Обами придумали геніальну стратегію, аби їхні голоси були почуті). *The Cut*, 13 вересня. Доступно за посиланням: <https://www.thecut.com/2016/09/heres-how-obamas-female-staffers-made-their-voices-heard.html>. *Виклад техніки «ампліфікації».

Мелвілл, Софі, Кетрін Еклс і Таха Яссери (Melville, Sophie, Kathryn Eccles, and Taha Yasseri) (2017 р.). Topic Modelling of Everyday Sexism Project Entries (Тематичне моделювання записів проекту «Повсякденний сексизм»). Доступно за посиланням: <https://arxiv.org/pdf/1711.09074>.

Мосс-Ракусін, Корінн та інші (Moss-Racusin, Corinne and others) (2012 р.). Science faculty's subtle gender biases favor male students (Неочевидні гендерні упередження на факультеті

природничих наук на користь студентів чоловічої статі). *Proceedings of the National Academy of Sciences*, т. 109, стор. 16474–16479. Доступно за посиланням: <http://www.pnas.org/content/109/41/16474.full.pdf>.

Мосс-Ракусін, Корінн А. та інші (Moss-Racusin, Corinne A. and others) (2014 р.). Scientific diversity interventions (Втручання наукової різноманітності). *Science*, т. 343, стор. 615–616. Доступно за посиланням: https://www.researchgate.net/profile/Joanneke-Toorn/publication/260119985_Scientific_Diversity_Interventions/links/5591307408aed6ec4bf69dfb.pdf/download?version=vrp.

Мюррей, Енн Ферт (Murray, Anne Firth) (2008 р.). *From Outrage to Courage: Women Taking Action for Health and Justice* (Від обурення до мужності: жінки вживають заходів задля охорони здоров'я та справедливості). Монро, Мен: Common Courage Press. *Мюррей досліджує наслідки гендерної дискримінації та сексизму в глобальному контексті, а також те, чому це важливо для всіх.

Паллі, Марсія (Pally, Marcia) (2016 р.). *Commonwealth and Covenant: Economics, Politics, and Theologies of Relationality* (Співдружність і Пакт: економіка, політика і теології реляційності). Гранд-Рапідс, Мічиган: William B. Eerdsman.

*Хоча ми всі – унікальні особистості, ми стаємо самим собою завдяки нашим стосункам і відповідальності перед людьми, які оточують нас, та довіллям. Паллі стверджує, що надмірний акцент у нашій культурі на «виокремленості» – нестримному індивідуалізмі – призводить до жадібності, ворожих і брехливих політичних дискурсів і хитрощів, захоплення ресурсів, розірваних стосунків й аномії.

Петерсон, Тове (Peterson, Tove) (2001 р.). The ethics of care: normative structures and empirical implications (Етика турботи: нормативні структури та емпіричні наслідки). *Health Care Analysis*, т. 19, № 1, стор. 51–64. Доступно за посиланням: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10728-010-0163-7>.

Проект «Implicit» (2011 р.). Доступно за посиланням: <https://implicit.harvard.edu/implicit/backgroundinformation.html>.

Шалер, Джеффри А., ред. (Schaler, Jeffrey A.) (2009 р.). *Peter Singer Under Fire: the Moral Iconoclast Faces his Critics* (Пітер Сінгер під обстрілом: моральний іконоборець стикається зі своїми критиками). Перу, Іллінойс: Open Court Publishing. *Запитання Сінгера щодо таких тем, як інвалідність, аборти, евтаназія і права тварин, поляризують багато верств суспільства. Ця збірка дає змогу висловитися багатьом сторонам у дискусії на такі теми.

Шопен, Фей (Schopen, Fay) (2017 р.). The healthcare gender bias: do men get better medical treatment? (Гендерна упередженість у сфері охорони здоров'я: чи отримують чоловіки краще лікування?) *The Guardian*, 20 листопада. Доступно за посиланням: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2017/nov/20/healthcare-gender-bias-women-pain>.

Шласко, Дейві (Shlasko, Davey) (2015 р.). Using the five faces of oppression to teach about interlocking systems of oppression (Як використовувати п'ять сторін гноблення для вивчення взаємопов'язаних систем гноблення). *Equity & Excellence in Education*, т. 48, № 3, стор. 349–360.

Соурбі, Ейлін (Sowerby, Eileen) (1993 р.). *Nel Nodding's Caring: A Critical Analysis*, Master of Arts Thesis (Турбота Нела Ноддінга: критичний аналіз, магістерська робота). Ванкувер: The University of British Columbia. Доступно за посиланням: <https://open.library.ubc.ca/media/download/pdf/831/1.0086303/1>. *Ноддінг вважає, що чоловіки та жінки можуть прийняти цінності справедливості, рівності та особистих прав разом із такими цінностями, як турбота, довіра, взаємна повага і солідарність.

Стамарські, К.С., і Сон Хінг, Л.С. (Stamarski, C. S., & Son Hing, L. S.) (2015 р.). Gender inequalities in the workplace: the effects of organizational structures, processes, practices, and decision makers' sexism (Гендерна нерівність на робочому місці: вплив сексизму з боку організаційних структур, процесів, практик і осіб, які приймають рішення). *Frontiers in Psychology*, 6, 1400, <http://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01400>.

Стайнем, Глорія (Steinem, Gloria) (1978 р.). If men could menstruate (Якби у чоловіків могла бути менструація). *Ms.*, жовтень. Доступно за посиланням: http://www.mylittleredbook.net/imcm_orig.pdf. *Це есе ілюструє різницю у ставленні до проблем зі здоров'ям у чоловіків та жінок.

Тейлор, Девід (Taylor, David) (2011 р.). Wellbeing and welfare: a psychosocial analysis of being well and doing well enough (Добре самопочуття й добробут: психосоціальний аналіз гарного самопочуття й добробуту). *Journal of Social Policy*, т. 40, № 4, стор. 777–794. Доступно за посиланням:

http://eprints.brighton.ac.uk/11429/1/Wellbeing_and_welfare.pdf. *Тейлор стверджує, що «добре самопочуття» і «добробут» є взаємозалежними. Замість того, аби перейматися такими критеріями результатів, як щастя, Тейлор пропонує поглянути на добре самопочуття як на процес, який варіюється залежно від контексту. У контексті поняття потреб «душі» та «тіла» один зі сегментів наповнення доброго самопочуття постає як такий, що породжений «близькими» і «віддаленими» взаєминами. Тейлор питає: «які відносини та контексти сприяють індивідуальному доброму самопочуттю й добробуту?»

Тонг, Розмарі (Tong, Rosemarie) (2013 р.). *Feminist Thought: A More Comprehensive Introduction* (Феміністська думка: докладний і всебічний вступ). Боулдер, Колорадо: Westview Press. *Тонг висвітлює психоаналітичну, екзистенціальну й постмодерністську школи фемінізму.

ЮНЕЙДС (2011 р.). [UNAIDS Terminology Guidelines](#) (Керівництво ЮНЕЙДС щодо термінології). Доступно за посиланням:

http://files.unaids.org/en/media/unaids/contentassets/documents/unaidspublication/2011/JC2118_terminology-guidelines_en.pdf.

ООН Жінки (2001 р.). Concepts and definitions (Поняття і визначення). *Gender Mainstreaming: An Overview* (Гендерний мейнстрімінг. Загальний огляд) Доступно за посиланням: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm>.

Уполу Лума Вай та Унаісі Набобо-Баба (Upolu Luma Vaai & Unaisi Nabobo-Baba), ред. (2017 р.). *The Relational Self: Decolonising Personhood in the Pacific* (Реляційне Я: деколонізація особистості в Тихому океані). Сува: University of the South Pacific.

Уполу Лума Вай та Айсакє Казіміра (Upolu Luma Vaai & Aisake Casimira), ред. (2017 р.). *Relational Hermeneutics: Decolonising the Mindset and the Pacific Itulagi* (Реляційна герменевтика: деколонізація мислення й тихоокеанське Ітулагі). Сува: University of the South Pacific, 2017 р. Ця і наведена вище книги, доступні в інтернеті, закликають жителів тихоокеанських островів зруйнувати негативну спадщину колоніалізму, заново відкривши базове тихоокеанське розуміння реляційності, яка керує та охоплює все життя в тихоокеанському Ітулагі (життєвий світ).

Уайлі, Кетрін (Wylie, Catherine) (2016 р.). Sexist slant in media representation of women 'needs to change.' (Сексистський ухил у репрезентації жінок у ЗМІ «необхідно змінити».) *Independent*, 30 грудня. Доступно за посиланням:

<https://www.independent.co.uk/news/media/sexism-latest-theresa-may-meghan-markle-hillary-clinton-angela-merkel-everyday-sexism-laura-bates-a7501491.html>.

Йорке, Гаррі (Yorke, Harry) (2017 р.). Women are given a tougher time in interviews than men, scientists find (Учені з'ясували, що жінкам на співбесіді важче, ніж чоловікам), *The Telegraph*, 3 липня. Доступно за посиланням:

<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/07/03/women-given-tougher-time-interviews-men-scientists-find/>.

Янг, Айріс Маріон (Young, Iris Marion) (2004 р.). Five faces of oppression (П'ять сторін гноблення). У книзі *Oppression, Privilege, and Resistance: Theoretical Perspectives on Racism, Sexism, and Heterosexism* (Пригнічення, привілеї та опір: теоретичні погляди на расизм, сексизм і гетеросексизм), Ліза Марі Хельдке і Пег О'Конор (Lisa Maree Heldke and Peg O'Connor), ред. McGraw-Hill. *Короткий виклад доступний за посиланням: <https://mrdevin.files.wordpress.com/2009/06/five-faces-of-oppression.pdf>.

Оцінювання студентів

У цьому розділі запропоновано завдання, які потрібно виконувати по завершенню занять із метою оцінки розуміння модуля студентами. Пропозиції щодо вправ під час занять і перед ним представлено в розділі «Вправи».

Із метою оцінити те, як студенти зрозуміли зміст модуля, рекомендуємо таке завдання після занять, у якому основну увагу звернено на приховані гендерні упередження під час наймання на роботу та в рішеннях про вибір роботи:

Напишіть есе обсягом 2000 слів, присвячене феномену прихованих гендерних упереджень під час наймання на роботу та в рішеннях про вибір роботи. Зокрема дослідіть основні причини цього явища й рішення, пропонувані підходом етики турботи. Ба більше, обговоріть, чи можуть «сліпі» заяви та співбесіди допомогти в боротьбі з неусвідомленою упередженістю щодо кандидатів-жінок із боку як чоловіків, так і жінок. В есе слід враховувати відповідні культурні припущення й соціальні зміни (скажімо, що стосуються рівності можливостей і подолання історичного несприятливого становища жінок).

Додаткові навчальні інструменти

Цей розділ передбачає посилання на відповідні допоміжні навчальні матеріали, як-от презентація PowerPoint та відеоматеріали, що можуть допомогти лекторові викласти ті питання, які охоплено в межах модуля. Лектори мають змогу адаптувати презентацію та інші ресурси до своїх потреб.

Презентація PowerPoint

- [Модуль 9. Презентація щодо гендерних аспектів етики.](#)

Вебсайти

- <http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/16Days2014/Pages/Stories.aspx>. *Підбірка нарисів про жінок і гендернозумовлене насильство.
- <https://www.hamilton.edu/academics/centers/writing/writing-resources/avoiding-sexist-language>. *Керівництво щодо способів написання текстів у несексистській манері.

Відеоматеріали

- [Girl toys vs boy toys: the experiment](#) (Іграшки для дівчаток та іграшки для хлопчиків: експеримент) (2017 р.). BBC Stories.
- [Business and Women's Human Rights: Women Migrant Workers](#) (Бізнес і права жінок: працівниці-мігрантки) (2015 р.). Міжнародна організація за права жінок в Азійсько-Тихоокеанському регіоні (International Women's Rights Action Watch Asia Pacific). *У цьому відео розглянуто чинники, які спонукають жінок мігрувати в інші країни в пошуках роботи; робочі місця, якими обмежуються працівниці-мігрантки; дискримінацію до, під час і після міграції; відсутність захисту в неофіційному секторі; а також те значення, яке має для розв'язання цієї проблеми Загальна рекомендація № 26 CEDAW.
- [Everyday sexism](#) (Повсякденний сексизм) (2014 р.). Виступ на TEDx Covent Garden Women. *Бейтс розповідає про натхнення для запуску свого відзначеного нагородами проекту «Щоденний сексизм» і про отримані відповіді.
- [Everyday sexism](#) (Повсякденний сексизм) (2014 р.). Виступ на TEDx Oxford. *Бейтс стикається з реаліями повсякденного сексизму в британських університетах. Цитуючи повідомлення очевидців, вона розповідає приголомшливі історії про жінок, від яких очікували «перегонів на роздягання» у рамках процесу посвяти; про системи нарахування балів, щоб переспати з (особливо незайманими) першокурсницями; і про першокурсників, яких змушували дивитися порнографію.
- [Understanding My Privilege](#) (Усвідомлення моїх привілеїв) (2016 р.). Виступ на TEDxPasadenaWomen. * Ректор університету Сьюзан Е. Боррего розмірковує про своє життя як емансипованої неповнолітньої та аналізує емоційно заряджений діалог, що стосується міжрасових відносин у Сполучених Штатах. Цей талановитий розповідач використовує свою переконливу розповідь від першої особи про «Привілеї білих» і «Життя чорних має значення», аби підкреслити відповідальність кожного з нас за здійснення змін.

- [Wiring a Web For Global Good](#) (Розбудова мережі задля загального блага) (2009 р.). Виступ на Global Ted. *Колишній прем'єр-міністр Великобританії Гордон Браун обговорює, як технології можуть допомогти нам у розв'язанні серйозних проблем бідності та зміни клімату, безпеки й тероризму, а також прав людини й розвитку.
- [What is Privilege?](#) (Що таке привілей?) (2015 р.). BuzzFeed.
- [Implicit bias - how it affects us and how we push through](#) (Прихована упередженість – як вона впливає на нас і як ми долаємо її) (2014 р.). TEDx Flour City.
- [Always #LikeAGirl](#) (Завжди #якдівчисько) (2014 р.). Always. Боротьба з негативним впливом висловів «як дівчисько» на впевненість молодих дівчат і жінок та підвищення обізнаності про такий вплив.
- [The power of privilege](#) (Сила привілеїв) (2014 р.). TEDxRVAWomen. Тіффані керує ініціативами у сфері організаційного розвитку, маркетингу та роботи з громадськістю понад 10 років. Вона заснувала «TMI Consulting», першу у світі сертифіковану корпорацію з питань різноманітності та інклюзивності. «TMI Consulting» розробили та організували вельми успішну серію трансатлантичних спільних семінарів із залучення громадянського суспільства в США і ЄС для Німецького фонду Маршалла (German Marshall Fund), а також серію двопартійних діалогів із питань раси та демократії для керівництва Конгресу.
- [Why Gender Equality is Good for Everyone— Men Included](#) (Чому гендерна рівність корисна для всіх, включно з чоловіками) (2015 р.). Виступ на TedWomen. *Кімел підкреслює, що «привілеї непомітні для тих, у кого вони є».
- [How Studying Privilege Systems Can Strengthen Compassion](#) (Як вивчення систем привілеїв може зміцнити співчуття) (2012 р.). TEDx Timberlane Schools.
- [How Blind Auditions Prevent Gender Blindness](#) (Як сліпі прослуховування запобігають гендерній сліпоті) (2017 р.). Media Partners.
- [Feminine Beauty: A Social Construct? \(Жіноча краса: соціальний конструкт?\)](#) У цьому відео на YouTube обговорюється аргумент Сімони де Бовуар про те, що опір чоловічим стереотипам краси може означати більшу рівність.
- [The Good Samaritan episode](#) (Епізод «Добрий самаритянин») (1998 р.). *Seinfeld* (Сайнфелд). Наведений тут епізод досліджує фентезійний сценарій, у якому держава, яку відвідують герої, не знаючи, куди вони потрапили, поклала на перехожих позитивний юридичний обов'язок із порятунку нужденних (у цьому випадку із викраденням автомобіля).
- [The drowning child](#) (Дитина, яка тоне) (2011 р.). Рада Карнегі.
- [The Challenges of Medical Care in a Caring Democracy](#) (Проблеми медичного обслуговування в умовах турботливої демократії) (2013 р.). *Тронто виділяє чотири елементи етики турботи: уважність, відповідальність, компетентність і чуйність.

Рекомендації з розробки окремого курсу

Цей модуль передбачає схему тригодинного заняття, але є можливість його подальшого розширення та перетворення в окремий курс. Повний або річний курс дозволить лекторові ознайомити студентів із поняттями за межами етики турботи, включити кілька інших теоретиків фемінізму, проаналізувати відмінності між ліберальним і радикальним феміністськими підходами. Починаючи з одного з найбільш ранніх феміністів, Джона Стюарта Мілля (1806-1873 рр.), який написав «Підпорядкованість жінок» 1869 року та активно виступав за права жінок, розширений курс повинен охоплювати праці Симони де Бовуар, чия знаменна книга «Друга стаття» була одним із перших джерел натхнення для активісток Жіночого визвольного руху, та після якої була написана книга Бетті Фрідан «Загадка жіночності». Залежно від наявного часу слід також включити видатних авторів-феміністок, що зосередили увагу на теоріях гноблення, скажімо, Айріс Янг (Five faces of oppression (П'ять сторін гноблення), 2009 р.), Мерілін Фрай (The Politics of Reality (Політика реальності), 1983 р.), Willful Virgin (Навмисно незаймана), 1992 р.), і Белл Хукс (From Margin to Center (Від краю до центру), 1984 р.). Обсяг і структура такого курсу визначатимуться певними потребами кожного контексту, а теоретичну та практичну частини необхідно включити в кожен курс. Нижче наведена рекомендована структура курсу:

Заняття	Тема	Короткий опис
1	Історичний контекст фемінізму	Феміністська традиція, що починається з книги Джона Стюарта <u>Мілля</u> «Підпорядкованість жінок» (1869 р.)
2	Дослідження типів несправедливості, яких стосуються феміністичні теорії «гноблення»	Янг, Фрай і Хукс. Вправи на інтерсекційність, скажімо, гендер, інвалідність, расова/етнічна приналежність і сексуальна орієнтація
3	Порівняння юридичного й морального обов'язку турбуватися	Епізод «Добрий самаритянин» із серіалу «Сайнфелд» і позитивний юридичний обов'язок турбуватися

Заняття	Тема	Короткий опис
4	Вищий обов'язок – турбуватися про врівноваження сім'ї та інших	Теорія Сінгера «Дитина, що тоне» та відповідні вправи
5–8	Способи виправити несправедливість	Щотижня розглядайте різні підходи, як-от: етика турботи, справедливість у розподілі, реляційна, процесуальна, каральна й відновлювальна справедливість, залежно від доречності для студентів і відведеного часу
9	Підсумки	Міркування щодо вивчених тем і обговорення змін у власній поведінці та сприйнятті інших.

UNODC

United Nations Office on Drugs and Crime

Vienna International Centre, P.O. Box 500, 1400 Vienna, Austria
Tel.: (+43-1) 26060-0, Fax: (+43-1) 26060-3389, www.unodc.org

